

СРПСКА МУЗИЧКА ПЕДАГОГИЈА У КОНТЕКСТУ ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНОСТИ – ФАКТОРИ РАЗВОЈА

Јелена Дубљевић¹ и Љиљана Војкић²

¹Факултет музичке уметности, Универзитет уметности у Београду, Србија

²Академија техничко-васпитачких струковних студија – Одсек Пирот, Србија

¹jdubljevic@yahoo.com; ²ljiljana.vojkic@akademijanis.edu.rs

DOI: 10.5937/PFSU25002D

Сажетак

Почеци интердисциплинарности српске музичке педагогије остварени су захваљујући широком образовању и интересовању српских музичара који су се бавили педагошким радом. Временом, потреба за повезивањем музичке педагогије и других дисциплина истакнута је у наставним програмима на свим нивоима музичког образовања. Од краја 20. века сарадњом музичких педагога и стручњака из других области, контекст интердисциплинарности се значајно продубљује. С тим у вези, три фактора развоја интердисциплинарности српске музичке педагогије биће сагледани увидом у докторске дисертације, магистарске радове, чланке из научних часописа и зборника радова са конференција у земљи и окружењу, и наставне програме за све нивое музичког образовања.

Кључне речи: српска музичка педагогија, интердисциплинарност, фактори развоја, наставни планови и програми

Увод

Развој српске музичке педагогије одвијао се не само у сопственим оквирима већ и у контексту интердисциплинарности. Временом, везе са другим музичким и ванмузичким дисциплинама постајале су разноврсније и јаче. С тим у вези, српска музичка педагогија посматрана је у контексту три фактора развоја интердисциплинарности. Први се односи на вишестрано деловање српских музичара чији је рад превазилазио границе музичке педагогије. Други се тиче садржаја наставних програма у којима се имплицитно назиру везе између различитих музичких дисциплина, док је трећи остварен у ауторским и коауторским радовима музичких педагога и стручњака из других области.

Први фактор развоја

Већина српских музичких педагога који су деловали у 19. и 20. веку, као и они који делују у 21. веку, упоредо са педагошким радом испољили су интересовање

за друге музичке дисциплине, што је била последица њихове свестраности. Она се често огледала у формалном образовању, када су појединци поред музичке педагогије студирали и стекли дипломе и на другим студијским одсецима и високошколским установама.

Иако за собом није оставио уџбеничку литературу, Стеван Стојановић Мокрањец, композитор, диригент, музички педагог, организатор музичког живота и један од оснивача Српске музичке школе у Београду, извршио је велики утицај на генерације будућих музичара који су се бавили педагошким радом. Зорислава Васиљевић је у својој докторској дисертацији истражила Мокрањчеву активност у Српској музичкој школи која је била неправедно занемарена (Vasiljević, 1986). Један од Мокрањчевих ученика, писац инструктивне и уџбеничке литературе, био је Милоје Милојевић, „композитор, музички писац и критичар, организатор и педагог“ (Perićić, 1997: 282), први доктор музикологије у Србији. Миодраг Васиљевић, оснивач етномузиколошког одсека на Музичкој академији у Београду, мелодграф, музички писац и аутор уџбеничке литературе за нотнo певање и солфеџо, творац Функционалне методе, оставио је дубок траг у историји музичке педагогије, чије су тековине прихватили и развијали наследници, међу којима је највећи допринос дала Зорислава Васиљевић. Васиљевићев ученик, Боривоје Поповић, музички педагог, писац уџбеничке и инструктивне литературе за солфеџо за све нивое школовања, поред педагошког рада деловао је и као диригент и композитор. Зорислава Васиљевић, први доктор наука из области историје српске музичке педагогије на Катедри за музикологију, писац методичке, уџбеничке и инструктивне литературе за све нивое школовања, унапредила је функционалну методу Миодрага Васиљевића (Комбиновано функционална метода) и утицала на њену уградњу у темеље музичког школства кроз садржаје наставних програма у Србији и Републици Српској (од 2009. године). Вера Миланковић, музички педагог, композитор, пијаниста, музички писац и оснивач Педагошког форума, наставу солфеџа на факултетском нивоу обликовала је према епохама. Весна Кршић Секулић, музички педагог, пијаниста, виолиста, камерни музичар, музички писац и аутор књига и збирки примера из солфеџа, истражила је корелацију наставе солфеџа и инструменталне наставе. Бојана Маторкић Ивановић, поред педагошког рада активно се бавила хорским дириговањем, док је Милена Петровић дипломирала музикологију.

Други фактор развоја

Други фактор развоја огледа се у наговештају интердисциплинарности у циљевима и задацима наставе солфеџа, наведеним у наставним програмима. За основну музичку школу први пут се као задатак, који би пре требало да представља циљ наставе солфеџа, наводи да солфеџо „координацијом са осталим наставним дисциплинама и инструменталном наставом“ треба да допринесе формирању комплетне музичке личности (План и програм образовно-васпитног рада

за школе за основно музичко образовање, 1977: 480). Корак даље направљен је увођењем четворогодишњег и двогодишњег музичког образовања, када је већи акценат стављен на певање илустративних примера из литературе и експлицитно је наведена обрада примера из литературе за дуваче, као и за певаче, што се такође, односи и на област ритма (Наставни план и програм за основно музичко образовање и васпитање, 1994). За шестогодишње музичко образовање предвиђено је певање примера из литературе из области мелодике, а из области ритма – читање примера из градива инструменталне наставе (Исто). Према актуелном Наставном програму из 2019. године од првог до четвртог разреда, као један од садржаја из области мелодике, наводи се певање песама и мелодијских примера који одговарају инструменталној литератури за дотични разред, док се од другог разреда обрађује ритмичко читање примера из инструменталне литературе (План и програм наставе и учења за основно музичко образовање и васпитање, 2019: 277).

У односу на основну музичку школу, у Наставном програму за средњу музичку школу знатно раније је препозната потреба за повезивањем солфеђа са инструменталним предметима (у области мелодике за сва четири разреда обавезни су примери из литературе), што је проширено и на теоријске предмете који се уче на овом нивоу образовања (Наставни план и програм за средњу музичку школу, 1972: 325). У Наставном програму из 1977. године између осталог наведени су циљеви и задаци наставе солфеђа са теоријом музике у првој фази усмереног образовања у којима се наглашава развијање смисла за хармонију и полифонију, „упознавање различитих стилова музичког изражавања кроз примере из литературе“ и „развијање смисла за интерпретацију вокалних и инструменталних дела“ (Наставни план и програм васпитно-образовног рада за музичке школе у заједничким основама средњег усмереног образовања, 1977: 503). С тим у вези примери за певање с листа по облику треба да „одговарају техничким инструменталним етидама“ (Исто), а у другом разреду за вежбање парлата користи се инструментална литература. Новину у Наставном програму из 1993. године представљају увођење двогласних примера са модулацијама из литературе за певање у другом и трећем разреду, као и опажање врсте такта и записивање ритмичке окоснице на основу слушања примера из вокалне литературе у другом разреду (Наставни планови и програми за подручје рада култура, уметност и јавно информисање, 1993: 224). Најновији Наставни програм из 2020. године из области слушања музике предвиђа „вођено слушање одабране музичке литературе различитих жанрова и стилова“ (Правилник о плану и програму наставе и учења уметничког образовања и васпитања за средњу музичку школу, 2020: 182), као и једногласно и вишегласно певање примера из литературе, а из области ритма равномерно читање у виолинском и бас кључу инсерата из литературе. Занимљивост представља захтев у трећем разреду из области мелодике за певањем „познатих тема композиција у сонатном облику и у облику ронда“ (Исто: 184). Инсerti из литературе предвиђени су за записивање диктата и за импровизацију мелодије, ритма или хармоније (из периода класицизма и романтизма) у области музичког стваралаштва, док је у

четвртом разреду у области мелодике акценат стављен на извођење примера из литературе нарочито из 19. и 20. века.

Наставним програмом за Факултет музичке уметности у Београду из 1985. године¹ из области мелодике – певање са листа за прву годину наведен је период раног класицизма, за другу период касног класицизма и романтизма, за трећу барок, импресионизам и ренесанса, а за четврту „репетиториј стилова и музика касног XIX века“ (Nastavni plan i program Fakulteta muzičke umetnosti u Beogradu, 1985: 16, 18, 18a, 18b). У области ритма за другу годину предвиђено је „ритмичко читање у једном и два система – према стереотипима певања са листа инструменталне музике касног класицизма“ (Isto: 18), а за трећу годину „двогласни диктат из једноставније клавирске литературе, минијатуре“ (Isto: 18a). Новину у Наставном програму из 2000-тих² година представља прилагођеност захтева наставног предмета солфеђо за сваки одсек. На одсеку за Композицију захтеви из области мелодике на првој години обухватају период барока, на другој модалне и фолклорне садржаје из средњег века и ренесансе источног и западног хришћанства, на трећој години „сложеније музичке садржаје вокалне и инструменталне музике у оквиру дур-мол система какве налазимо у клавирским дуима и соло песми“ (Наставни планови и програми за основне студије, 2000: 6), а на четвртој „музичке садржаје који карактеришу циклусе варијационог типа“ (Исто: 6), што указује на чињеницу да је писац овог програма Вера Миланковић (Milanković, 2001; Petrović, 2001). Увођењем студирања према Болоњској декларацији, интердисциплинарно повезивање у наставним програмима је продубљено кроз захтеве, али и кроз нове изборне и обавезне наставне предмете.

Трећи фактор развоја

Трећи фактор развоја српске музичке педагогије у контексту интердисциплинарности односи се на ауторске и коауторске радове музичких педагога и стручњака из других области. Увидом у докторске дисертације и магистарске тезе, као и у објављене књиге и чланке у зборницима и научним часописима, направљен је избор радова који су имплицитно или експлицитно везани за контекст интердисциплинарности и односе се на: историју српске музичке педагогије, етномузикологију, зоомузикологију, композицију, контрапункт, хармонију, извођаштво, психологију, педагогију, физиологију, дефектологију, лингвистику, језик, говор, неуронауку и информационо-комуникационе технологије (табела 1).

¹ Овај документ није објављен и не зна се поуздано да ли је настао 1985. године.

² Овај документ није објављен и не зна се поуздано да ли је настао 2000. године или у годинама које су уследиле.

Табела 1. Интердисциплинарни контекст српске музичке педагогије (избор радова).

Интердисциплинарност	Избор радова музичких педагога
Историја српске музичке педагогије	Зорислава Васиљевић (Vasiljević 1986); Гордана Каран (Karан 2000; Каран 2005; 2008; 2009; 2010; 2015); Ивана Дробни (Drobni 2004; 2005; Дробни 2008); Гордана Каран и Ивана Дробни (Каран, Дробни 2008); Марина Пауновић (Пауновић 2009); Јелена Дубљевић (Дубљевић 2010); Биљана Мандић (Мандић 2010; 2023); Јелена Дубљевић и Љиљана Војкић (Дубљевић, Војкић 2014; Dubljević, Vojkić 2017a; Дубљевић, Војкић 2018d; 2020); Кристина Парезановић Парезановић (2016a); Драгана Тодоровић (Тодоровић 2019; 2020; 2022); Алма Тртовац Дедеић (Тртовац Дедеић 2019); Гордана Каран и Јелена Дубљевић (Каран, Дубљевић 2020); Ивана Хрпка Вешковац и Ивана Дробни (Хрпка Вешковац, Дробни 2020); Богдан Пиндовић (Пиндовић 2022)
Етномузикологија	Драгана Тодоровић (Todorović 1998); Гордана Каран (Karан 2000); Вера Миланковић, Драга Зец и Милена Петровић (Миланковић, Зец, Петровић 2007); Саша Павловић (Павловић 2007; 2014; 2017); Александра Јовић-Милетић (Јовић-Милетић 2008; 2010; 2011a; 2011d; 2018; Милетић 2017; 2019); Нака Никшић (Никшић 2009; 2022); Саша Павловић, Лазар Радоја и Јелена Башић (Павловић, Радоја, Башић 2012); Милена Срдић (Срдић 2012); Душан Ерак (Ерак 2013; 2015); Слободан Кодела (Кодела 2013); Милица Филиповић (Филиповић 2013); Ведрана Марковић (Марковић 2014; 2015a; 2016); Ивана Хрпка Вешковац (Хрпка Вешковац 2014; 2019; 2022); Биљана Павловић и Анђелка Ковач (Павловић, Ковач 2016); Ивана Дробни (Дробни 2017; 2019); Александра Бранковић (Бранковић 2020; 2022a; 2022d; Branković 2023); Александра Бранковић и Гордана Каран (Бранковић, Каран 2020); Александра Стошић (Стошић 2020); Адмир Конићанин и Алма Тртовац-Дедеић (Конићанин, Тртовац-Дедеић 2020); Биљана Јеремић и Живорад Миленовић (Јеремић, Миленовић 2020); Вера Миланковић (Миланковић 2021); Слободан Кодела и Игор Николић (Кодела, Николић 2022); Нада О'Брајен (O'Brien 2022); Далиборка Поповић и Божана Рашковић (Поповић, Рашковић 2023); Нака Никшић и Александра Чекић Стошић (Никшић, Чекић Стошић 2023); Кристина Парезановић (Парезановић 2024)
Зоомузикологија	Милена Петровић (Петровић 2017)
Композиција	Марина Гавриловић (Гавриловић 2003); Јелена Беочанин (Беочанин-Мијановић 2008; Беочанин 2016; 2019); Јелена Дубљевић и Љиљана Дубљевић (Дубљевић, Дубљевић 2012); Јелена Дубљевић и Љиљана Војкић (Дубљевић, Војкић 2017d; 2018a; 2022); Драгана Тодоровић (Тодоровић 2022; Todorović 2023)

Контрапункт	Tatjana Ristić i Ivana Drobni (Ristić, Drobni 2005a; 2005b); Снежана Радојевић (Radojević 2006)
Хармонија	Jelena Bеоћанин (Bеоћанин 2001); Ivana Drobni i Tatjana Ristić (Drobni, Ristić 2003); Невена Јовановић (Јовановић 2007); Ведрана Марковић (Марковић 2019)
Извођаштво	Весна Кршић (Kršić 1981; Kršić-Sekulić 1998; 2000; Кршић-Секулић 2010); Бојана Маторкић (Matorkić 1986; Matorkić-Ivanović 1998; Маторкић Ивановић 2007); Хермина Гуга (Guga 1987); Ивана Дробни (Drobni 1998); Вера Миланковић (Milanković 1998); Мирјана Ђорђевић (Đorđević 2000); Вера Араницки (Aranicki 2002); Милена Поповић (Popović 2003); Гордана Каран и Сандра Дабић (Каран, Дабић 2006); Драгана Тодоровић (Тодоровић 2006); Ивана Емершић (Емершић 2010); Ивана Хрпка и Драгана Тодоровић (Хрпка, Тодоровић 2013); Игор Николић (Николић 2013); Маја Маријан (Маријан 2015); Милица Филиповић (Филиповић 2015); Александар Вуловић (Вуловић 2016); Гордана Каран и Сандра Седлар Дабић (Karan, Sedlar Dabić 2018); Славица Глувић и Мирјам Марковић (Глувић, Марковић 2020); Милена Срдић (Срдић 2020; Srdić 2023); Ведрана Марковић и Ивана Дробни (Марковић, Дробни 2022)
Психологија	Драгана Киселчић-Тодоровић (Kiselčić-Todorović 1995; 2001); Вера Миланковић, Биљана Јелић и Гордана Ачић (Milanković, Jelić, Ačić 2000); Милена Петровић, Гордана Ачић и Вера Миланковић (Petrović, Ačić, Milanković 2001); Јелена Петровић (Petrović 2001); Вера Маринковић (Marinković 2001); Вера Миланковић, Гордана Ачић, Милена Петровић и Јелена Вранић (Миланковић, Ачић, Петровић, Вранић 2005); Милена Петровић (Petrović 2005); Вера Араницки (Aranicki 2008); Славица Глувић (Глувић 2010); Бланка Богуновић, Јелена Дубљевић и Нина Буден (Bogunović, Dubljević, Buden 2011a; 2011b; Богуновић, Дубљевић, Буден 2011b; 2012); Бланка Богуновић, Тијана Мировић, Јелена Дубљевић и Љиљана Дубљевић (Богуновић, Мировић, Дубљевић, Дубљевић 2012); Невена Пејовски, Јелена Дубљевић и Љиљана Дубљевић (Пејовски, Дубљевић, Дубљевић 2012); Ида Вујовић и Бланка Богуновић (Вујовић, Богуновић 2012); Бланка Богуновић, Гордана Каран и Јелена Дубљевић (Богуновић, Каран, Дубљевић 2013); Невена Вујошевић (Вујошевић 2014; 2017); Драгана Тодоровић и Слободан Кодела (Тодоровић, Кодела 2015); Вера Миланковић (Миланковић 2018); Данијела Здравих Михаиловић (Здравих Михаиловић 2020); Нада О'Брајен (О'Брајен 2021); Марија Милтојевић и Миомира Ђурђановић (Милтојевић, Ђурђановић 2023)

Педагогија	Весна Кршић Секулић (Кршић Секулић 2005); Сандра Седлар Дабић (Седлар 2004; Дабић 2005); Јелена Беочанин (Беочанин 2005; Беочанин Мијановић 2005); Нина Михаиловић и Јелена Вранић (Михаиловић, Вранић 2007); Вера Миланковић, Милена Петровић, Гордана Ачић и Нина Суботић (Миланковић, Петровић, Ачић, Суботић 2008); Нада Ивановић (Ивановић 2008); Кристина Парезановић (Парезановић 2012; 2014; 2016б); Кристина Парезановић и Драгана Тодоровић (Парезановић, Тодоровић 2013); Маја Игњачевић (Игњачевић 2013); Славица Стефановић (Стефановић 2018); Milena Petrović, Vera Milanković, Gordana Ačić, Mirjana Nedeljković, Anna Galikowska-Gajewska, Gabriela Karin Konkol, Marzena Kaminska i Michal Kierzkowski (Petrović, Milanković, Ačić, Nedeljković, Galikowska-Gajewska, Karin Konkol, Kaminska, Kierzkowski 2018); Gordana Ačić, Mirjana Nedeljković, Milena Petrović, Vera Milanković, Anna Galikowska-Gajewska, Gabriela Karin Konkol i Michal Kierzkowski (Ačić, Nedeljković, Petrović, Milanković, Galikowska-Gajewska, Karin Konkol, Kierzkowski 2019); Јелена Цветковић Црвеница и Александра Милетић (Цветковић Црвеница, Милетић 2019); Биљана Павловић (Павловић 2019); Milena Petrović i Anna Galikowska-Gajewska (Petrović, Galikowska-Gajewska 2020); Милица Јовановић (Jovanović 2023); Марија Капларевић (Kaplarević 2023)
Физиологија	Славица Глувић (Глувић 2007а)
Дефектологија (тифологија, логопедија)	Ведрана Марковић (Marković 2009; Марковић 2010; 2012; 2015б; 2015в); Љиљана Дубљевић (Дубљевић 2011); Саша Павловић и Лазар Радоја (Павловић, Радоја 2011); Магдалена Ивковић (Ивковић 2012); Славица Глувић (Глувић 2013); Љиљана Војкић и Јелена Дубљевић (Војкић, Дубљевић 2015)
Лингвистика	Милена Петровић (Петровић 2010)
Језик	Гордана Стојановић (Стојановић 2001); Милена Петровић (Петровић 2018); Милена Срдих (Srdić 2008); Милена Петровић и Вера Миланковић (Петровић, Миланковић 2013)
Говор	Милена Петровић (Петровић 2002); Милена Срдих (Срдих 2007); Љиљана Војкић и Јелена Дубљевић (Војкић, Дубљевић 2015); Нака Никшић (Никшић 2017)
Неуронаука	Славица Глувић (Глувић 2007б; 2008)

Информационо-комуникационе технологије (ИКТ)	Александра Стошић (Стошић 2008); Саша Павловић (Павловић 2010; 2018б; Pavlović 2018a); Игор Николић (Николић 2012); Марија Ђорђевић (Ђорђевић 2016); Мирко Јеремић (Јеремић 2020); Марија Капларевић (Капларевић 2021); Ивана Дробни, Гордана Каран, Јелена Цветковић Црвеница, Саша Павловић, Ивана Хрпка Вешковац и Ведрана Марковић (Дробни, Каран, Цветковић Црвеница, Павловић, Хрпка Вешковац, Марковић 2022); Александра Станковић (Станковић 2023)
--	--

Већи број музичких педагога у својим докторским дисертацијама повезали су музичку педагогију са ванмузичким дисциплинама: Гордана Стојановић, кроз компаративну методологију музичке писмености и наставе почетног читања и писања; Милена Петровић, кроз тријаду говора, ритма и певања; Ведрана Марковић, проширењем интересовања на подручје дефектологије – тифологије кроз развој модела почетне наставе солфеђа у раду са слепом и слабовидом децом и Кристина Парезановић, кроз примену основних принципа васпитно-образовне методе Марије Монтесори у настави солфеђа. У магистарским радовима у вези са интердисциплинарношћу музичке педагогије писали су Бојана Маторкић, о проблемима хорске интонације; Вера Араницки, о корелацији наставе камерне музике са наставом солфеђа; Милена Поповић, о значају певања и познавања основа вокалне технике у реализацији наставе солфеђа и Снежана Радојевић, о корелацији наставе солфеђа са наставом контрапункта.

Интересовање аутора за спој историје и српске музичке педагогије обухвата спектар тема које се односе на: музичку културу и образовање, корене развоја у настави црквеног појања, нотно певање (наставу, литературу), солфеђо (наставни предмет, наставне планове и програме, литературу), коаптацију смерова поставки елементарне музичке писмености, музичку наставу, музичке педагоге (Милоје Милојевић, Миодраг Васиљевић, Боривоје Поповић, Зорислава Васиљевић, Мирослава Васиљевић Дробни), историјат Катедре за солфеђо и музичку педагогију и допринос Педагошког форума. Ретроспективу библиографије из области историје српске музичке педагогије дале су Гордана Каран и Ивана Дробни (Каран & Дробни, 2008).

Највећи број радова односи се на повезаност музичке педагогије са етномузикологијом. Народна песма и игра доведене су у везу са областима мелодике и ритма. Аутори су се бавили српским, црногорским, руским и бугарским фолклором, при чему су народне песме и мелодије фолклорних игара (ритмичко-метрички обрасци) коришћени као музичка грађа (мелодијски једногласни и двогласни примери, диктати), извор инспирације (на пример, у етидама Зориславе Васиљевић) и као темељ музичког описмењавања. Међу ауторима, нарочити допринос дала је Александра Јовић Милетић, која је у књигама и чланцима истраживала тонске основе српског музичког наслеђа и писала о почетном музичком описмењавању заснованом на народним тоналним основама, док се Александра Бранковић бавила питањем апликативности народне песме у настави почетног музичког описмењавања.

Друга велика група радова односи се на везу музичке педагогије са извођаштвом на свим нивоима музичког школовања. Истиче се важност усаглашавања наставе солфеђа са наставом инструмента, соло певања, камерне музике, као и значај тембровске одређености приликом аудитивног опажања. Такође, сагледан је социолошки аспект музичке педагогије и извођаштва.

Српска музичка педагогија доведена је у везу са другим музичким дисциплинама: контрапунктом, хармонијом, композицијом и зоомузикологијом. Веза наставе контрапункта и наставе солфеђа остварена је кроз њихову корелацију, а модуси су послужили као „*uvod u interfunkcionalnu nauku o muzici*“ (Ristić & Drobni 2005a, 2005b). Развој хармонског слуха у основношколском и средњошколском музичком образовању посматран је кроз употребу различитих садржаја, од дечје песме и игре до корала Јохана Себастијана Баха који су послужили, исто као и модуси, као увод у интерфункционалну науку о музици. Спрега музичке педагогије и композиције посматрана је у најширем контексту и заступљена је на свим нивоима музичког образовања. Полазиште представља компоновање и употреба дечјих песама и вокалних минијатура од стране српских музичких педагога, док се врхунац постиже коришћењем примера из уметничке литературе с циљем „развоја музичког слуха кроз дословни паралелизам у опажању и извођењу проширено-тоналне и атоналне музике српских композитора“ (Беочанин 2016). Новину представља интересовање за зоомузикологију и довођење у везу са једним аспектом музичке педагогије – апсолутним слухом.

Интердисциплинарна истраживања у области психологије и музичке педагогије проналазе се у коауторским радовима психолога и музичких педагога. Најзаступљенији радови остварени су у сарадњи са психолозима Бланком Богуновић и Горданом Ачић. Међу темама се истичу: мерење способности опажања и репродукције, развој музичких вештина, музичко образовање, музичка даровитост и вредносне оријентације младих музичара, као и Еуритмичка метода Жака Далкроза (у сарадњи са пољским ауторима). Нарочити допринос расветљавању садејства музичке педагогије и психологије представља прегледни чланак Данијеле Здравих Михаиловић у којем ауторка закључује да „већи пораст интересовања истраживача за методичка питања различитих наставних предмета сведочи да се фокус музичке педагогије са наставе солфеђа (што је било типично за ранију праксу) премешта ка осталим областима, док истраживања психолога настоје да продубе узрочно-последичне везе између базичних елемената наставе и социјалног окружења ученика“ (Здравих Михаиловић 2020: 42).

Спој музичке педагогије и опште педагогије остварен је у радовима који се односе на примену општих дидактичких принципа у музичкој педагогији, употребу дидактичких игара у почетној настави солфеђа, примену различитих метода (Монтесори, Далкроз), етапе наставног процеса у солфеђу, чиниоце ефикасног управљања разредом и друго.

Веза између музичке педагогије и дефектологије у највећој мери је присутна у радовима посвећеним тифлологији. Као истраживач у овом пољу издваја се Ведрана

Марковић која је писала о развоју модела почетне наставе солфеђа у раду са слепом и слабовидом децом, испитивању њихових музичких способности и компетенцијама музичких педагога у раду са овим ученицима. У вези са тим, Саша Павловић и Лазар Радоја своје интересовање усмерили су на употребу Брајевог писма у процесу музичког описмењавања слепих особа. Поред тога, писано је о могућностима интегрисања деце оштећеног слуха у музичке програме, као и употреби деčјих песама у функцији стимулације развоја говора и логопедском третману.

Физиологија видне перцепције у певању с листа и веза музичке педагогије са неуронауком били су предмет истраживања Славице Глувић, док се Милена Петровић бавила лингвистиком, говором и мултимодалним перспективама музичке педагогије. Језичко-фонетске законитости и њихова примена у педагогији солфеђа кроз именовање тонова и развој гласа, биле су предмет интересовања Милене Срдић.

У складу са развојем информационо-комуникационе технологије, расло је и интересовање за примену достигнућа у оквиру музичке педагогије које је остварено кроз примену едукативних софтвера и апликација у настави солфеђа, коришћење мултимедијалних технологија и друштвених мрежа у музичком образовању. Такође, писано је и о организацији онлајн наставе солфеђа, како у основној музичкој школи, тако и на високошколским установама, током трајања пандемије изазване вирусом короне.

Закључак

Бивше и садашње генерације музичких педагога своју свестраност испољиле су у одабиру тема докторских и магистарских радова и интердисциплинарном повезивању садржаја у уџбеничкој и инструктивној литератури за наставу нотног певања/солфеђа и методику наставе солфеђа, што се одразило на њихову концепцију наставе и погледе које су уобличио у писаној речи. Увидом у наставне програме за сва три нивоа музичког образовања приметан је све већи утицај интердисциплинарности испољен кроз циљеве и садржаје наставног предмета солфеђа, при чему је највећа интегрисаност остварена кроз прилагођеност наставе на највишем степену образовања. Сагледавањем садржаја докторских дисертација и магистарских теза, књига и чланака у зборницима и научним часописима, уочено је испољавање интердисциплинарности музичке педагогије са: историјом, етномузикологијом, зоомузикологијом, композицијом, контрапунктом, хармонијом, извођаштвом, психологијом, педагогијом, физиологијом, дефектологијом, лингвистиком, језиком, говором, неуронауком и информационо-комуникационим технологијама. Сарадња музичких педагога и стручњака из других области отвара нове теме за истраживања. Коауторство се односи како на стручњаке из Србије, тако и на стручњаке из иностранства. После анализе појединачних фактора развоја, може се запазити да се пун потенцијал интердисциплинарности остварује њиховим садејством.

Референце

- Aranicki, Vera (2002). *Korelacija nastave kamerne muzike sa nastavom solfeđa*. Magistarski rad odbranjen na Fakultetu muzičke umetnosti u Beogradu.
- Aranicki, Vera (2008). Eksperimentalni rad na upoređivanju odnosa glasovne i instrumentalne reprodukcije – II deo. У: Гордана Каран (ур.), *Зборник X педагошкој форума, Покрећ у музичким и сценским уметностима* (стр. 133–142). Београд: Факултет музичке уметности.
- Ačić, Gordana, Nedeljković, Mirjana, Petrović, Milena, Milanković, Vera, Galikowska-Gajewska, Anna, Karin Konkol, Gabriela & Kierzkowski, Michal (2019). The Influence of Eurhythmic Method (Selected Tasks and Exercises of Dalcroze's Method) on Motor Skills and a Sense of Pulse. У: Милена Петровић (ур.), *Зборник радова 21. Педагошкој форума сценских уметности, Теоријско и уметничко у педагогији сценских уметности* (стр. 15–24). Београд: Факултет музичке уметности.
- Beočanin, Jelena (2001). Mogući načini upotrebe dečjih pesmica u cilju razvijanja harmonskog sluha. У: Vera Milanković (ur.), *Zbornik radova četvrtog pedagoškog foruma* (str. 86–92). Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.
- Беоцанин, Јелена (2005). *Између грешке и инерције слуха приликом ојажња и препознавања звука*. Магистарски рад одбрањен на Факултету музичке уметности у Београду.
- Беоцанин-Мијановић, Јелена (2005). Појам инерције слуха. *Наслеђе: часопис за књижевност, уметност и културу*, 3, 139–149.
- Беоцанин-Мијановић, Јелена (2008). Музика 20. века у настави солфеђа. У: Бранка Радовић (ур.), *Зборник радова са научној скупа Српски језик, књижевност, уметност, Музичка уметност у теорији музике и теорији медија, Књија 3 (сир. 41–54)*. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет.
- Беоцанин, Јелена (2016). *Развој музичкој слуха кроз дословни паралелизам у ојажња и извођењу проширено-тоналне и атоналне музике српских композитора у оквиру програма наставе солфеђа*. Докторска дисертација одбрањена на Факултету музичке уметности у Београду.
- Беоцанин, Јелена (2019). Музичка теорија скупова у универзитетској настави солфеђа на примеру студије Мајкла Фридмена *Ear Training for Twentieth-Century Music*. У: Соња Маринковић, Санда Додик & Драгица Панић Кашански (ур.), *Владо С. Милошевић: етномузиколој, композитор и педагој, Традиција као инспирација – Тематски зборник са научној скупа 2017. године* (стр. 76–85). Бања Лука: Академија уметности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и уметности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.
- Bogunović, Blanka, Dubljević, Jelena & Buden, Nina (2011a). Muzički darovito dete: Epilog. У: Grozdanka Gojkov & Aleksandar Stojanović (ur.), *Zbornik radova međunarodnog naučnog skupa 16. Okrugli sto – Daroviti u procesu globalizacije* (str. 98–113). Vršac – Arad: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Pavlov” – Universitatea „Aurel Vlaicu”.
- Богуновић, Бланка, Дубљевић, Јелена & Буден, Нина (2011б). Музичко образовање даровитих: игра или „више од игре“. У: Милена Петровић (ур.), *Зборник радова Тринаестој Педагошкој форума сценских уметности, Ирај, ирај, ирај!* (стр. 191–199). Београд: Факултет музичке уметности.
- Bogunović, Blanka, Dubljević, Jelena & Buden, Nina (2011в). Quality and outcomes of high music education estimated by the music students and professionals. In: A. Pejatović (ed.), *Proceeding*

book of the 14. International Conference Evaluation in education in the Balkan countries (pp. 285–290). Belgrade: Institute for Pedagogy and Andragogy Faculty of Philosophy, University of Belgrade.

Богуновић, Бланка, Дубљевић, Јелена & Буден, Нина (2012). Музичко образовање и музичари: Очекивања, ток и исходи. *Зборник институту за педагошка исцраживања*, 2, 402–423.

Богуновић, Бланка, Мировић, Тијана, Дубљевић, Јелена & Дубљевић, Љиљана (2012). Вредносне оријентације младих музичара. *Настава и васпитање*, 2, 317–332.

Богуновић, Бланка, Каран, Гордана & Дубљевић, Јелена (2013). Развој музичких вештина и настава солфеђа. *Настава и васпитање*, 3, 506–524.

Бранковић, Александра (2020). Српска народна песма у методичком приступу настави почетног музичког описмењавања др Зориславе Васиљевић. У: Гордана Грујић (ур.), *Влаго С. Милошевић: етномузиколог, композитор и педагог, Традиција као инспирација – Тематски зборник са научног скупа 2019. године* (стр. 297–306). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и умјетности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Бранковић, Александра (2022а). Полифункционалност српске народне песме у почетном описмењавању у настави солфеђа. У: Гордана Грујић & Саша Павловић (ур.), *Влаго С. Милошевић: етномузиколог, композитор и педагог, Традиција као инспирација – Тематски зборник са научног скупа 2021. године* (стр. 78–85). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и умјетности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Бранковић, Александра (2022б). *Анализа живности народне песме у настави почетног музичког описмењавања у Србији током 20. века*. Докторска дисертација одбрањена на Факултету музичке уметности у Београду.

Branković, Aleksandra (2023). Upotreba srpske narodne pesme u početnom muzičkom opismenjavanju u nastavi solfeđa. У: Jelena Martinović-Bogojević & Vedrana Marković (ur.), *Zbornik radova s Drugog međunarodnog simpozijuma iz oblasti muzičke pedagogije, Muzička pedagogija izazov, inspiracija i kreacija* (str. 135–144). Cetinje: Univerzitet Crne Gore, Muzička akademija.

Бранковић, Александра & Каран, Гордана (2020). Народна песма као кодирана основа музичке писмености у контексту културе памћења. У: Гордана Грујић (ур.), *Влаго С. Милошевић: етномузиколог, композитор и педагог, Традиција као инспирација – Тематски зборник са научног скупа 2019. године* (стр. 307–318). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и умјетности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Vasiljević, Zorislava (1986). *Problemi muzičke kulture i obrazovanja od Milovuka do Mokranjca*. Doktorska disertacija odbranjena na Fakultetu muzičke umetnosti u Beogradu.

Војкић, Љиљана & Дубљевић, Јелена (2015). Дечје песме у функцији стимулације развоја говора. У: Соња Маринковић & Санда Додик (ур.), *Влаго С. Милошевић: етномузиколог, композитор и педагог, Традиција као инспирација – Тематски зборник са научног скупа 2014. године* (стр. 551–572). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и умјетности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Вујовић, Ида & Богуновић, Бланка (2012). Певање са листа: музичка вештина или рефлексивна стратегија. У: Милена Петровић (ур.), *Зборник радова Четрнаестог педагошког*

форума сценских уметности, Ибрај, ибрај, ибрај! (стр. 120–133). Београд: Факултет музичке уметности.

Вујошевић, Невена (2014). Утицај визуелних стимулуса на музичку перцепцију и меморију. У: Сања Пајић & Валерија Каначки (ур.), *Зборник радова са VIII међународној научној скупи Српски језик, књижевност, уметност, Пајанско и хришћанско у ликовној уметности & Сашира у музици, Књија 3* (стр. 177–188). Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет Универзитета у Крагујевцу.

Вујошевић, Невена (2017). Утицај визуелних сигнала на сегрегацију мелодије код музичара и немудичара. Приказ студије са Универзитета у Мелбурну. У: Биљана Мандић & Јелена Атанасијевић (ур.), *Зборник радова са XI међународној научној скупи Српски језик, књижевност, уметност, Савремена музика између тишине и звука; Архитектура у комуникативном дискурсу; Балкан – место сусрета култура и уметности, Књија 3* (стр. 83–91). Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет Универзитета у Крагујевцу.

Вуловић, Александар (2016). Утицај тембра гудачких инструмената и клавира на успешност записивања једногласних и вишегласних мелодијских диктата на студијама музичке уметности. *Наслеђе: часопис за књижевност, уметност и културу*, 35, 247–256.

Гавриловић, Марина (2003). *Примена духовне музике Симеона Стојановића Мокрањца у настави солфеџа током целокупној школовања*. Магистарски рад одбрањен на Факултету музичке уметности у Београду.

Глувић, Славица (2007а). Физиологија видне перцепције и певање с листа. У: Димитрије Големовић (ур.), *Зборник радова Дани Владе С. Милошевића* (стр. 285–296). Бања Лука: Академија умјетности у Бањој Луци, Музиколошко друштво Републике Српске.

Глувић, Славица (2007б). „Why Johnny can't read?“. У: Гордана Каран (ур.), *Зборник IX њедајошкој форума, Покрећ у музичким и сценским уметностима* (стр. 119–124). Београд: Факултет музичке уметности.

Глувић, Славица (2008). Музика и хемисфере. У: Гордана Каран (ур.), *Зборник X њедајошкој форума, Покрећ у музичким и сценским уметностима* (стр. 151–158). Београд: Факултет музичке уметности.

Глувић, Славица (2010). Стратегија писања диктата у односу на врсте меморије. У: Соња Маринковић & Санда Додик (ур.), *Зборник радова научној скупи Владо Милошевић: етномузиколој, композитор и њедајој, Традиција као инспирација* (стр. 105–113). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Музиколошко друштво Републике Српске.

Глувић, Славица (2013). Певање као чуло додира. У: Соња Маринковић & Санда Додик (ур.), *Зборник радова научној скупи Владо Милошевић: етномузиколој, композитор и њедајој, Традиција као инспирација – Тематски зборник* (стр. 59–67). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и умјетности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Глувић, Славица & Марковић, Мирјам (2020). Улога пјевања солмизацијом у почетној настави гитаре. У: Гордана Грујић (ур.), *Владо С. Милошевић: етномузиколој, композитор и њедајој, Традиција као инспирација – Тематски зборник са научној скупи 2019. године* (стр. 398–416). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и умјетности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Guga, Hermina (1987). *Prilog usaglašavanju programa solfeđa sa potrebama instrumenta*. Magistarski rad odbranjen na Fakultetu muzičke umetnosti u Beogradu.

Дабић, Сандра (2005). Утицај нумеричког оцењивања на развој ученика у наставном процесу. *Наслеђе: часопис за књижевност, уметност и културу*, 3, 129–138.

Drobni, Ivana (1998). Specifičnost nastave solfeđa sa studentima gudačkog odseka. U: Vera Milanković (ur.), *Zbornik radova Prvog pedagoškog foruma, Osobnosti nastave solfeđa na Fakultetu muzičke umetnosti* (str. 22–28). Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.

Drobni, Ivana (2004). Miodrag A. Vasiljević, reformator metodologije početnog muzičkog opismenjavanja. U: Gordana Karan (ur.), *Zbornik VI pedagoškog foruma* (str. 29–36). Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.

Drobni, Ivana (2005). *Koaptacija smerova postavki elementarne muzičke pismenosti u muzičkom obrazovanju, od specifičnih stručnih problema do pragmatičnih rešenja*. Doktorska disertacija odbranjena na Pedagoškom fakultetu u Bjeljini.

Дробни, Ивана (2008). *Методичке основе вокално-инструменталне наставе*. Београд: Завод за уџбенике.

Дробни, Ивана (2017). Елементи српског музичког фолклора у етидама за солфеђо др Зориславе М. Васиљевић. У: Соња Маринковић, Санда Додик & Драгица Панић Кашански (ур.), *Влаго С. Милошевић: етномузиколоџ, композицијор и педагоџ, Традиција као инспирација – Тематски зборник са научној скупи 2016. године* (стр. 634–643). Бања Лука: Академија уметности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и уметности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Дробни, Ивана (2019). Типологија мелодијских етида Зориславе М. Васиљевић. У: Соња Маринковић, Санда Додик & Драгица Панић Кашански (ур.), *Влаго С. Милошевић: етномузиколоџ, композицијор и педагоџ, Традиција као инспирација – Тематски зборник са научној скупи 2017. године* (стр. 86–95). Бања Лука: Академија уметности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и уметности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Дробни, Ивана (ур.) (2020). *Зорислава М. Васиљевић – животи и дело, Тематски зборник са научне конференције одржане 8–9. новембра 2019. године*. Београд: Универзитет уметности у Београду, Факултет музичке уметности.

Drobni, Ivana & Ristić, Tatjana (2003). *Bahovi koralni – uvod u interfunkcionalnu nauku o muzici*. Beograd: Zavod za udžbenike.

Дробни, Ивана, Каран, Гордана, Цветковић Црвеница, Јелена, Павловић, Саша, Хрпка Вешковац, Ивана & Марковић, Ведрана (2022). Online настава солфеђа и методике музичке писмености на високошколским установама у региону – изазови и искуства. У: Гордана Грујић & Саша Павловић (ур.), *Влаго С. Милошевић: етномузиколоџ, композицијор и педагоџ, Традиција као инспирација – Тематски зборник са научној скупи 2021. године* (стр. 38–56). Бања Лука: Академија уметности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и уметности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Дубљевић, Јелена (2010). Солфеђо као предмет у првим музичким школама у Србији. У: Соња Маринковић & Санда Додик (ур.), *Зборник радова научној скупи Влаго Милошевић: етномузиколоџ, композицијор и педагоџ, Традиција као инспирација* (стр. 93–104). Бања Лука: Академија уметности Универзитета у Бањој Луци, Музиколошко друштво Републике Српске.

Дубљевић, Јелена & Дубљевић, Љиљана (2012). Примена дечјих песама српских аутора у настави солфеђа. У: Соња Маринковић & Санда Додик (ур.), *Зборник радова научној скупи Влаго Милошевић: етномузиколоџ, композицијор и педагоџ, Традиција као инспирација* (стр.

630–643). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Музиколошко друштво Републике Српске.

Дубљевић, Јелена & Војкић, Љиљана (2014). Заступљеност вишегласја у литератури за солфеђо од друге половине XX века до прве деценије XXI века. У: Соња Маринковић, Санда Додик & Ана Петров (ур.), *Зборник радова научној скупи Влада Милошевић: етномузиколој, композицијор и педагој, Традиција као инспирација – Тематски зборник* (стр. 527–542). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и умјетности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Dubljević, Jelena & Vojkić, Ljiljana (2017a). Tragom muzičke pedagogije u Srbiji – Miroslava Vasiljević-Drobni. У: Соња Маринковић, Санда Додик & Драгица Панић Кашански (ур.), *Влада С. Милошевић: етномузиколој, композицијор и педагој, Традиција као инспирација – Тематски зборник са научној скупи 2016. године* (стр. 422–432). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и умјетности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Дубљевић, Јелена & Војкић, Љиљана (2017б). Песме са текстом – модели за поставку тонских висина. У: Милена Петровић (ур.), *Деведесетити Педагошкој форум сценских уметности, У изрази доживљаја и смислом у музичкој педагоји* (стр. 20–34). Београд: Факултет музичке уметности.

Дубљевић, Јелена & Војкић, Љиљана (2018а). Песме са текстом – модели за усвајање звучности интервала. У: Милена Петровић (ур.), *Зборник радова Двадесетити Педагошкој форума сценских уметности, Музички идентитет* (стр. 33–43). Београд: Факултет музичке уметности.

Дубљевић, Јелена & Војкић, Љиљана (2018б). Захтеви у наставним програмима за предмет солфеђо у основној музичкој школи. У: Драгана Цицовић Сарајлић, Вера Обрадовић & Петар Ђуза (ур.), *Тематски зборник међународној значаја Традиционално и савремено у уметности и образовању* (стр. 415–427). Косовска Митровица – Звечан: Факултет уметности Универзитета у Приштини.

Дубљевић, Јелена & Војкић, Љиљана (2020). Употреба песама, примера из музичке литературе и инструктивних примера у приручницима за наставу ритма за основну музичку школу у Србији (1983–2015). У: Гордана Грујић (ур.), *Влада С. Милошевић: етномузиколој, композицијор и педагој, Традиција као инспирација – Тематски зборник са научној скупи 2019. године* (стр. 319–329). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и умјетности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Дубљевић, Јелена & Војкић, Љиљана (2022). Употреба дечјих песама у функцији стицања почетних звучних представа о модулацији. У: Драгана Цицовић Сарајлић & Петар Илић (ур.), *Тематски зборник међународној значаја Традиционално и савремено у уметности и образовању* (стр. 274–289). Косовска Митровица – Звечан: Факултет уметности Универзитета у Приштини.

Дубљевић, Љиљана (2011). Дечје песме у виђењу логопеда. У: Милена Петровић (ур.), *Зборник радова Тринаестити Педагошкој форума сценских уметности, Ирај, ирај, ирај!* (стр. 137–148). Београд: Факултет музичке уметности.

Đorđević, Marija (2016). Korišćenje društvenih mreža u muzičkom obrazovanju. *Artefact*, 1, 9–17.

Đorđević, Mirjana (2000). Pisma u početnoj nastavi klavira. У: Vera Milanković (ur.), *Zbornik radova Drugog pedagoškog foruma* (str. 127–133). Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.

Емершић, Ивана (2010). Корелација наставе солфеђа са наставом соло певања и упоредног клавира у двогодишњем основном музичком образовању: веза између примљеног утиска и интерпретације. У: Гордана Каран (уред.), *Зборник XII Педагошкој форума, Покрећ у музичким и сценским уметностима* (стр. 105–124). Београд: Факултет музичке уметности.

Ерак, Душан (2013). Фолклор и модалност као инспирација у збирци клавијских композиција *Није твита нејо чела* Валентине Цвијетић Дутина и њихова примјенљивост у настави солфеђа. У: Соња Маринковић & Санда Додик (ур.), *Зборник радова научној скупштини Владо Милошевић: етномузиколој, композицијор и педагој, Традиција као инспирација* (стр. 82–100). Бања Лука: Академија уметности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и уметности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Ерак, Душан (2015). Обрада народних напјева хармонским средствима музике XX вијека у *Руковешима* Војина Комадине и њихова примјенљивост у настави солфеђа. У: Соња Маринковић & Санда Додик (ур.), *Владо С. Милошевић: етномузиколој, композицијор и педагој, Традиција као инспирација – Тематски зборник са научној скупштини 2014. године* (стр. 605–615). Бања Лука: Академија уметности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и уметности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Здравих Михаиловић, Данијела (2020). Сусрет музичке педагогије и психологије музике – прилог проучавању савременог стручног музичког образовања. *Artefact*, 1, 33–48.

Ивановић, Нада (2008). Participation musique – развојна улога музике у образовању. *Иновације у настави*, 3, 69–74.

Ивковић, Магдалена (2012). Интегрисање деце оштећеног слуха у музичке програме. *Иновације у настави*, 3, 138–148.

Игњачевић, Маја (2013). Утицај референци из популарне културе на учење и разумевање у настави музичке културе. *Иновације у настави*, 1, 137–146.

Јеремић, Биљана & Миленовић, Живорад (2020). Друштвени контекст наставе музичке културе у функцији неговања традиционалног народног стваралаштва Срба. *Башићина*, 52, 441–461.

Јеремић, Мирко (2020). Мобилне (музичке) апликације и њихова употреба у настави солфеђа и музичке културе у основној школи. У: Биљана Мандић & Јелена Атанасијевић (ур.), *Зборник радова са XIV међународној научној скупштини Српски језик, књижевност, уметност, Експресивност и интимност у музици & Тако мале ствари: интимно у уметностима и култури*, Књига 3 (стр. 189–205). Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет.

Jovanović, Milica (2023). Ilustracija i vizuelizacija u nastavi solfeđa. U: Jelena Martinović-Bogojević & Vedrana Marković (ur.), *Zbornik radova s Drugog međunarodnog simpozijuma iz oblasti muzičke pedagogije, Muzička pedagogija izazov, inspiracija i kreacija* (str. 207–217). Cetinje: Univerzitet Crne Gore, Muzička akademija.

Јовановић, Невена (2007). Прилог развоју хармонског слуха у завршним разредима ниже музичке школе. У: Гордана Каран (ур.), *Зборник IX педагошкој форума, Покрећ у музичким и сценским уметностима* (стр. 71–84). Београд: Факултет музичке уметности.

Јовић-Милетић, Александра (2008). *Тонске основе српској музичкој наслеђа*. Књажевац: „Нота“.

Јовић-Милетић, Александра (2010). Улога разумевања базичног тоналног језгра при интерпретацији музичке целине – рад са народним тоналним основама у наставној пракси. У: Гордана Каран (ур.), *Зборник XII Педагошкој форума, Покрећ у сценским уметностима* (стр. 223–233). Београд: Факултет музичке уметности.

Јовић-Милетић, Александра (2011a). *Почейно музичко ойсмењавање на српском музичком језику*. Београд: Дијамант принт.

Јовић-Милетић, Александра (2011b). Игра у настави почетног музичког описмењавања на народним тоналним основама. У: Милена Петровић (ур.), *Зборник радова Тринаесттог Педагошког форума сценских уметности, Играј, играј, играј!* (стр. 28–34). Београд: Факултет музичке уметности.

Јовић-Милетић, Александра (2018). *Од народних тоналних основа до дур-мол система у настави музичке писмености*. Београд: Учитељски факултет.

Капларевић, Марија (2021). Настава солфеџа на даљину у основној музичкој школи – приказ једног модела. У: Биљана Мандић & Јелена Атанасијевић (ур.), *Зборник радова са XV међународног научног скупа Српски језик, књижевност, уметност, Старагана / Јевреји; 250 година од рођења Лудвига ван Бетовена & Стремљење у уметности, Књига 3* (стр. 149–165). Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет.

Kaplarević, Maria (2023). Etape nastavnog procesa u solfeđu. U: Jelena Martinović-Bogojević & Vedrana Marković (ur.), *Zbornik radova s Drugog međunarodnog simpozijuma iz oblasti muzičke pedagogije, Muzička pedagogija izazov, inspiracija i kreacija* (стр. 230–240). Cetinje: Univerzitet Crne Gore, Muzička akademija.

Karan, Gordana (2000). Srpska narodna pesma u literaturi za pedagogiju notnog pevanja. U: Vera Milanković (ur.), *Zbornik radova Drugog pedagoškog foruma* (стр. 87–93). Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.

Каран, Гордана (2005). Милоје Милојевић – музички педагог и аутор инструктивне музичке литературе. У: Gordana Karan (ur.), *Zbornik VII pedagoškog foruma* (стр. 1–20). Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.

Каран, Гордана (2008). Настава певања у основним школама Србије између два светска рата (1914–1940). Да ли је историја наша учитељица живота? У: Гордана Каран (ур.), *Зборник X педагошког форума, Покрећ у музичким и сценским уметностима* (стр. 193–198). Београд: Факултет музичке уметности.

Каран, Гордана (2009). Настава нотног певања у Србији до друге половине 19. века. Слика времена, прилика, услова, утицаја... У: Гордана Каран (ур.), *Зборник XI педагошког форума, Покрећ у музичким и сценским уметностима* (стр. 135–144). Београд: Факултет музичке уметности.

Каран, Гордана (2010). *Музичко-педагошка активност гр Милоја Милојевића*. Докторска дисертација одбрањена на Факултету музичке уметности у Београду.

Каран, Гордана (2015). Из историје српске музичке педагогије, Милоје Милојевић (1884–1946) музички педагог и аутор уџбеничке и приручничке литературе за нотно певање, хармонију и историју музике. У: Сања Пајић & Валерија Каначки (ур.), *Зборник радова са IX међународног научног скупа Српски језик, књижевност, уметност, Уметничко наслеђе и рај & Музика и медији, Књига 3* (стр. 471–478). Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет.

Каран, Гордана & Дабић, Сандра (2006). Тембровска одређеност аудитивног опажања. У: Гордана Каран (ур.), *Зборник VIII педагошког форума, Покрећ у музичким и сценским уметностима* (стр. 82–86). Београд: Факултет музичке уметности.

Каран, Гордана & Дробни, Ивана (2008). Ретроспектива библиографије из области историје српске музичке педагогије. У: Гордана Каран (ур.), *Зборник X педагошког форума, Покрећ у музичким и сценским уметностима* (стр. 199–204). Београд: Факултет музичке уметности.

Karan, Gordana & Sedlar Dabić, Sandra (2018). Teaching subject timbre in aural perception: experiences and perspectives. U: Vedrana Marković & Jelena Martinović-Bogojević (ur.), *Zbornik radova s Prvog međunarodnog simpozijuma iz oblasti muzičke pedagogije, Muzička pedagogija izazov, inspiracija i kreacija* (str. 234–245). Cetinje: Univerzitet Crne Gore, Muzička akademija.

Каран, Гордана & Дубљевић, Јелена (2020). Генеза циљева и задатака наставе солфеђа у основној музичкој школи у Србији од краја XIX века до данас. У: Гордана Грујић (ур.), *Влаго С. Милошевић: етномузиколог, композитор и педагог, Традиција као инспирација – Тематски зборник са научној скупи 2019. године* (стр. 287–296). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и умјетности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Kiselčić-Todorović, Dragana (1995). *Vizuelno opažanje i glasovna reprodukcija melodijskog toka – pevanje sa lista*. Magistarski rad odbranjen na Fakultetu muzičke umetnosti u Beogradu.

Kiselčić-Todorović, Dragana (2001). Percepcija i recepcija muzičkog sadržaja pri pevanju s lista. U: Vera Milanković (ur.), *Zbornik radova četvrtog pedagoškog foruma* (str. 71–74). Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.

Кодела, Слободан (2013). Традиционална песма у уџбеничкој литератури у настави солфеђа у основним музичким школама. У: Соња Маринковић & Санда Додик (ур.), *Зборник радова научној скупи Влаго Милошевић: етномузиколог, композитор и педагог, Традиција као инспирација – Тематски зборник* (стр. 101–107). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и умјетности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Кодела, Слободан & Николић, Игор (2022). Применљивост мелодија фолклорних игара у настави солфеђа. У: Милена Петровић (ур.), *Зборник 24. Педагошкој форума сценских уметносцих, Фолклор у музичкој педагошкој* (стр. 11–26). Београд: Факултет музичке уметности.

Конићанин, Адмира & Трговац-Дедеић, Алма (2020). Интегративни модел обраде дечјих народних игара кроз садржаје телесног вежбања са децом млађег школског узраста. У: Милена Петровић (ур.), *Зборник 22. Педагошкој форума сценских уметносцих, Заједничко музицирање у образовању* (стр. 133–143). Београд: Факултет музичке уметности.

Kršić, Vesna (1981). *Koordinacija nastave solfeđa i klavira u muzičkoj školi*. Magistarski rad odbranjen na Fakultetu muzičke umetnosti u Beogradu.

Kršić-Sekulić, Vesna (1998). Nastava Solfeđa za studente klavirskog odseka Fakulteta muzičke umetnosti u Beogradu. U: Vera Milanković (ur.), *Zbornik radova Prvog pedagoškog foruma, Osobenosti nastave solfeđa na Fakultetu muzičke umetnosti* (str. 6–10). Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.

Kršić-Sekulić, Vesna (2000). Pevanje kao uslov za uspešan razvoj instrumentalista. U: Vera Milanković (ur.), *Zbornik radova Drugog pedagoškog foruma* (str. 63–74). Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.

Кршић Секулић, Весна (2005). Примена општих дидактичких принципа у музичкој педагогији. У: Гордана Каран (ур.), *Зборник VII педагошкој форума* (стр. 21–27). Београд: Факултет музичке уметности.

Кршић Секулић, Весна (2010). Комплементарна методика настава солфеђа и клавира. У: Гордана Каран (ур.), *Зборник XII Педагошкој форума, Покрет у музичким и сценским уметносцима* (стр. 22–24). Београд: Факултет музичке уметности.

Љубинковић, Ненад & Васиљевић, Зорислава (ур.) (2006). *Миодраг А. Васиљевић – животи и дело. Зборник радова са окупљања скупа одржаног октобра 2003. године*. Београд: Институт за књижевност и уметност, Удружење грађана „Миодраг А. Васиљевић“.

Мандић, Биљана (2010). Корене развоја српске музичке педагогије потражимо у настави црквеног појања. У: Гордана Каран (ур.), *Зборник XII Педагошког форума, Покрећ у музичким и сценским уметностима* (стр. 217–222). Београд: Факултет музичке уметности.

Мандић, Биљана (2023). Српска музичка педагогија и основношколски систем: осврт на прошло и визија будућег. У: Биљана Мандић & Јелена Атанасијевић (ур.), *Зборник радова са XVII међународног научног скупа Српски језик, књижевност, уметност, Србија: језик науке о музици & Србија, Књижа 3 (свр. 17–31)*. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет.

Маријан, Маја (2015). Социолошки аспект музичке педагогије и извођаштва. У: Милена Петровић (ур.), *Седмнаести Педагошки форум сценских уметности, Социолошки аспекти педагогије и извођаштва у сценским уметностима* (стр. 9–16). Београд: Факултет музичке уметности.

Marinković, Vera (2001). Eksperimentalni rad na upoređivanju odnosa glasovne i instrumentalne reprodukcije. У: Vera Milanković (ur.), *Zbornik radova Trećeg pedagoškog foruma* (str. 166–176). Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.

Marković, Vedrana (2009). Neka iskustva u radu sa slijepim učenicima. У: Гордана Каран (ур.), *Зборник XI педагошког форума, Покрећ у музичким и сценским уметностима* (стр. 100–105). Београд: Факултет музичке уметности.

Марковић, Ведрана (2010). Испитивање музичких способности слијепе и слабовиде дјеце у Заводу за школовање и професионалну рехабилитацију инвалидне дјеце и омладине у Подгорици. У: Гордана Каран (ур.), *Зборник XII Педагошког форума, Покрећ у музичким и сценским уметностима* (стр. 241–248). Београд: Факултет музичке уметности.

Марковић, Ведрана (2012). Инклузивно образовање у основној музичкој школи: проблеми и изазови. У: Соња Маринковић & Санда Додик (ур.), *Зборник радова научног скупа Владо Милошевић: етномузиколог, композитор и педагог, Традиција као инспирација* (стр. 655–662). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Музиколошко друштво Републике Српске.

Марковић, Ведрана (2014). Народне пјесме Грбља као примјери са елементима музичког фолклора у настави солфеџа. У: Соња Маринковић, Санда Додик & Ана Петров (ур.), *Зборник радова научног скупа Владо Милошевић: етномузиколог, композитор и педагог, Традиција као инспирација* (стр. 599–610). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и умјетности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Марковић, Ведрана (2015a). Народне пјесме из Боке Которске као примјери са елементима музичког фолклора у настави солфеџа. У: Соња Маринковић & Санда Додик (ур.), *Владо С. Милошевић: етномузиколог, композитор и педагог, Традиција као инспирација – Тематски зборник са научног скупа 2014. године* (стр. 658–666). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и умјетности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Марковић, Ведрана (2015b). Компетенције музичких педагога у раду са ученицима са оштећењем вида. У: Милена Петровић (ур.), *Седмнаести Педагошки форум сценских уметности, Социолошки аспекти педагогије и извођаштва у сценским уметностима* (стр. 225–231). Београд: Факултет музичке уметности.

Марковић, Ведрана (2015в). *Развој модела њочейне насїаве солфеђа у раду са слејом и слабовидом децом*. Докторска дисертација одбрањена на Факултету музичке уметности у Београду.

Марковић, Ведрана (2016). Пјесме из источне Црне Горе као дидактички примјери у настави солфеђа. У: Гордана Каран (ур.), *Осамнаестий Педагошки форум сценских уметностей, Артикулација као средство комуникације, инјерјрејације и значења* (стр. 16–23). Београд: Факултет музичке уметности.

Марковић, Ведрана (2019). Музичка игра у настави солфеђа као средство развоја хармонског слуха. У: Милена Петровић (ур.), *Зборник радова 21. Педагошкој форума сценских уметностей, Теоријско и уметничко у њедајоји сценских уметностей* (стр. 9–14). Београд: Факултет музичке уметности.

Марковић, Ведрана & Дробни, Ивана (2022). Стручно усавршавање наставника – корелација наставе солфеђа и инструменталне наставе. У: Гордана Грујић & Саша Павловић (ур.), *Влаго С. Милошевић: ејномузиколој, комјозијтор и њедајој, Традиција као инспирација – Тематски зборник са научној скуја 2021. јодине* (стр. 57–68). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и умјетности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Matorkić, Bojana (1986). *Problemi horske intonacije*. Magistarski rad odbranjen na Fakultetu muzičke umetnosti u Beogradu.

Matorkić-Ivanović, Bojana (1998). Specifični aspekti nastave solfeđa u edukaciji studenata solo-pevanja. U: Vera Milanković (ur.), *Zbornik radova Prvog pedagoškog foruma, Osobnosti nastave solfeđa na Fakultetu muzičke umetnosti* (str. 29–34). Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.

Маторкић Иванић, Бојана (2007). Могући путеви уметничког певања у настави солфеђа. У: Гордана Каран (ур.), *Зборник IX њедајошкој форума, Покреј у музичким и сценским уметностейима* (стр. 85–91). Београд: Факултет музичке уметности.

Milanković, Vera (1998). Solfeđo u funkciji interpretacije muzike. U: Vera Milanković (ur.), *Zbornik radova Prvog pedagoškog foruma, Osobnosti nastave solfeđa na Fakultetu muzičke umetnosti* (str. 11–17). Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.

Milanković, Vera (2001). Merenje sposobnosti percepcije i interpretacije muzičkog sadržaja studenata FMU generacija 1997–2001. U: Vera Milanković (ur.), *Zbornik radova četvrtog pedagoškog foruma* (str. 45–64). Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.

Миланковић, Вера (2018). Поимање музике. У: Милена Петровић (ур.), *Зборник радова 20. Педагошкој форума сценских уметностей, Музички идентитет* (стр. 9–20). Београд: Факултет музичке уметности.

Миланковић, Вера (2021). Поредак ритма у српској народној песми. У: Милена Петровић (ур.), *Зборник 23. Педагошкој форума сценских уметностей, Феномен ритма – њорекло, извођење, значење* (стр. 59–64). Београд: Факултет музичке уметности.

Milanković, Vera, Jelić, Biljana & Ačić, Gordana (2000). Pesma: merenje sposobnosti opažanja i reprodukcije. U: Vera Milanković (ur.), *Zbornik radova Drugog pedagoškog foruma* (str. 135–146). Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.

Миланковић, Вера, Ачић, Гордана, Петровић, Милена & Вранић, Јелена (2005). Опажање музике код музичара и немусичара. У: Gordana Karan (ur.), *Zbornik VII pedagoškog foruma* (str. 99–107). Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.

Миланковић, Вера, Зеџ, Драга & Петровић, Милена (2007). Типови метричких образаца у српској народној музици. У: Гордана Каран (ур.), *Зборник IX њедајошкој форума, Покреј у музичким и сценским уметностейима* (стр. 137–147). Београд: Факултет музичке уметности.

Миланковић, Вера, Петровић, Милена, Ачић, Гордана & Суботић, Нина (2008). Нови концепт предшколског музичког образовања – забавиште и припремни разред: интегративни приступ. У: Гордана Каран (ур.), *Зборник X ђедајошкој форуму, Покреј у музичким и сценским уметнојшима* (стр. 51–58). Београд: Факултет музичке уметности.

Милетић, Александра (2017). Ортогенеза хоризонталне компоненте народне музичке целине са аспекта музичког описмењавања. У: Соња Маринковић, Санда Додик & Драгица Панић Кашански (ур.), *Влаго С. Милошевић: ејномузиколој, комјозијтор и ђедајој, Традиција као инспирација – Тематјски зборник са научној скуја 2016. јодине* (стр. 613–633). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и умјетности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Милетић, Александра (2019). Артикулација музичке формуле у оквиру српске народне тоналности у настави музичке писмености. У: Соња Маринковић, Санда Додик & Драгица Панић Кашански (ур.), *Влаго С. Милошевић: ејномузиколој, комјозијтор и ђедајој, Традиција као инспирација – Тематјски зборник са научној скуја 2017. јодине* (стр. 120–136). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и умјетности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Милтојевић, Марија & Ђурђановић, Миомира (2023). Мишљење наставника о заступљености и значају српске духовне музике у наставним програмима за Музичку културу у другом циклусу општеобразовне школе. *Иновације у настави*, 4, 95–109.

Михаиловић, Нина & Вранић, Јелена (2007). Дидактичке игре у настави солфеђа у почетним разредима ОМШ. У: Гордана Каран (ур.), *Зборник IX ђедајошкој форуму, Покреј у музичким и сценским уметнојшима* (стр. 7–17). Београд: Факултет музичке уметности.

Наставни план и програм за средњу музичку школу. (1972). *Просветјни јласник*, 2–3, 280–349.

Настјавни јлан и јројрам васјийно-образовној рада за музичке школе у заједничким основама средњеј усмереној образовања. (1977). *Просветјни јласник*, 8, 484–518.

Nastavni plan i program Fakulteta muzičke umetnosti u Beogradu. (1985?). Rukopis.

Настјавни јланови и јројрами за јодручје рада кулјура, уметнојш и јавно информисање. (1993). *Просветјни јласник*, 9, 186–309.

Настјавни јлан и јројрам за основно музичко образовање и васјийање. (1994). *Просветјни јласник*, 6, 1–78.

Наставни планови и програми за основне студије. (2000?). Рукопис.

Николић, Игор (2012). Употреба рачунарске технологије у музичкој настави са посебним освртом на наставу солфеђа. У: Соња Маринковић & Санда Додик (ур.), *Зборник радова научној скуја Влаго Милошевић: ејномузиколој, комјозијтор и ђедајој, Традиција као инспирација* (стр. 644–654). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Музиколошко друштво Републике Српске.

Николић, Игор (2013). Тембр као елемент перцепције музичког садржаја у настави солфеђа. У: Соња Маринковић & Санда Додик (ур.), *Зборник радова научној скуја Влаго Милошевић: ејномузиколој, комјозијтор и ђедајој, Традиција као инспирација* (стр. 167–173). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и умјетности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Никшић, Нака (2009). Музичка писменост у млађим разредима основне школе. *Иновације у настави*, 2, 96–102.

Никшић, Нака (2017). Говорни ритам новопазарског краја са аспекта поставке елементарне музичке писмености. *Иновације у настави*, 4, 125–134.

Никшић, Нака (2022). Методичка применљивост народних песама новопазарског краја у поставци елементарне музичке писмености. *Иновације у настави*, 2, 102–116.

Никшић, Нака & Чекић Стошић, Александра (2023). Народна песма из етномузиколошке грађе у функцији примене Васиљевић методе – методички аспект избора допунског музичког материјала за млађи школски узраст. *Иновације у настави*, 4, 37–60.

О' Брајен, Нада (2021). Феномен ритма из психоаналитичке перспективе и импликације за музичку педагогију. У: Милена Петровић (ур.), *Зборник 23. Педагошког форума сценских уметности, Феномен ритма – њорекло, извођење, значење* (стр. 121–130). Београд: Факултет музичке уметности.

O'Brien, Nada (2022). Folklore images in music education. У: Милена Петровић (ур.), *Зборник радова 24. Педагошког форума сценских уметности, Фолклор у музичкој педагозији* (стр. 99–109). Београд: Факултет музичке уметности.

Павловић, Биљана (2019). Значај корелације наставе музичке културе и историје у спознаји српског националног идентитета. У: Соња Маринковић, Санда Додик & Драгица Панић Кашански (ур.), *Владо С. Милошевић: етномузиколог, композитор и педагог, Традиција као инспирација – Тематски зборник са научној скупи 2017. године* (стр. 137–155). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и умјетности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Павловић, Биљана & Ковач, Анђелка (2016). Музичко описмењавање ученика у трећем и четвртном разреду основне школе (на основама музичког фолклора Косова и Метохије). *Баштина*, 40, 133–151.

Павловић, Саша (2007). Завршне мелодијске формуле српског црквеног и народног певања – као чиниоци афирмације тоналитета. У: Гордана Каран (ур.), *Зборник IX педагошког форума, Покрећ у музичким и сценским уметностима* (стр. 159–169). Београд: Факултет музичке уметности.

Павловић, Саша (2010). Едукативни софтвери у настави солфеђа. У: Гордана Каран (ур.), *Зборник XII Педагошког форума, Покрећ у музичким и сценским уметностима* (стр. 205–216). Београд: Факултет музичке уметности.

Павловић, Саша (2014). *Босанске народне њесме* Владе С. Милошевића са становишта наставе ритма. У: Соња Маринковић, Санда Додик & Ана Петров (ур.), *Зборник радова научној скупи Владо Милошевић: етномузиколог, композитор и педагог, Традиција као инспирација* (стр. 511–526). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и умјетности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Павловић, Саша (2017). Сисао, фазе и начини рада на двослојним музичким примерима по узору на српско народно двогласно певање. У: Милена Петровић (ур.), *Девеинаестии Педагошки форум сценских уметности, У њирази за доживљајем и смислом у музичкој педагозији* (стр. 35–47). Београд: Факултет музичке уметности.

Pavlović, Saša (2018a). Primenljivost obrazovnog softvera Auralia 5 u procesu muzičkog opismenjavanja. У: Vedrana Marković & Jelena Martinović-Bogojević (ur.), *Zbornik radova s Prvog međunarodnog simpozijuma iz oblasti muzičke pedagogije, Muzička pedagogija izazov, inspiracija i kreacija* (стр. 265–283). Cetinje: Univerzitet Crne Gore, Muzička akademija.

Павловић, Саша (2018). Апликација *Sight Reading Factory* – дигитализација дисциплина певање и читање с листа. *Artefact*, 1, 1–13.

Павловић, Саша & Радоја, Лазар (2011). Брајево музичко писмо императив у процесу музичког описмењавања слепих. У: Милена Петровић (ур.), *Зборник радова Тринаестии*

Педагошкој форуму сценских уметносћи, Ипрај, ипрај, ипрај! (стр. 158–172). Београд: Факултет музичке уметности.

Павловић, Саша, Радоја, Лазар & Башић, Јелена (2012). *Пјесме са Змијања Владе Милошевића као примери са елементима музичког фолклора у настави солфеђа*. У: Соња Маринковић & Санда Додик (ур.), *Зборник радова научној скупи Владо Милошевић: етномузиколој, композицијор и његајој, Традиција као инспирација* (стр. 613–629). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Музиколошко друштво Републике Српске.

Парезановић, Кристина (2012). О значају развоја интринзичне мотивације и креативности на настави солфеђа кроз примену метода Марије Монтесори. У: Милена Петровић (ур.), *Зборник радова Четрнаестој његајошкој форуму сценских уметносћи, Ипрај, ипрај, ипрај!* (стр. 63–69). Београд: Факултет музичке уметности.

Парезановић, Кристина (2014). Полазне основе Монтесори методе у педагошким ставовима Ј. Песталоџија и Ф. Фребела; параметри: игра, активност, мотивација кроз перспективу методских поступака на настави солфеђа. У: Сања Пајић & Валерија Канаџки (ур.), *Зборник радова са VIII међународној научној скупи Српски језик, књижевносћ, уметносћ, Пајанско и хришћанско у ликовној уметносћи & Сајира у музици, Књија 3* (стр. 157–167). Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет Универзитета у Крагујевцу.

Парезановић, Кристина (2016а). Организација наставе солфеђа у Србији од друге половине XIX века до данас – достигнућа и тековине. *Музиколојија*, II (21), 27–50.

Парезановић, Кристина (2016б). *Примена основних љринцијиа васљийно-образовне мейоде Марије Монћесори у насљави солфеђа*. Докторска дисертација одбрањена на Факултету музичке уметности у Београду.

Парезановић, Кристина (2024). Мелодијско-хармонска анализа црквено-народних напева из зборника „Осмогласник“ Ст. Ст. Мокрањца и могућност њихове примене у настави солфеђа. *Башићина*, 62, 413–429.

Парезановић, Кристина & Тодоровић, Драгана (2013). Монтесори метод у настави солфеђа – функционални наспрот репродуктивном начину учења. У: Соња Маринковић & Санда Додик (ур.), *Зборник радова научној скупи Владо Милошевић: етномузиколој, композицијор и његајој, Традиција као инспирација* (стр. 154–166). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и умјетности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Пауновић, Марина (2009). Теоријско-практични допринос Педагошког форума у развоју педагогије солфеђа. У: Гордана Каран (ур.), *Зборник XI његајошкој форуму, Покреји у музичким и сценским уметносћима* (стр. 1–5). Београд: Факултет музичке уметности.

Пејовски, Невена, Дубљевић, Јелена & Дубљевић, Љиљана (2012). Певање са листа – брига или игра? У: Милена Петровић (ур.), *Зборник радова Четрнаестој његајошкој форуму сценских уметносћи, Ипрај, ипрај, ипрај!* (стр. 109–119). Београд: Факултет музичке уметности.

Perić, Vlastimir (1997, drugo izdanje). *Višejezični rečnik muzičkih termina*. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Univerzitet umetnosti.

Petrović, Jelena (2001). Solfeđo: percepcija – interpretacija muzičkog sadržaja iz perspektive studenta – posebni kursevi. У: Vera Milanković (ur.), *Zbornik radova četvrtog pedagoškog foruma* (str. 65–70). Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.

Петровић, Милена (2002). *Тријада: јовор – рийам – њевање*. Магистарски рад одбрањен на Факултету музичке уметности у Београду.

Petrović, Milena (2005). Teorija i praksa. Koliko senzorno-motorno pamćenje muzike pomaže pri interpretaciji? У: Gordana Karan (ur.), *Zbornik VII pedagoškog foruma* (str. 108–113). Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.

Петровић, Милена (2010). Улога акцената у рецензији и репродукцији музике – од акцената у говору до акцената у ритму и фразурању у почетној настави музике. Докторска дисертација одбрањена на Факултету музичке уметности у Београду.

Петровић, Милена (2017). Ономотопејски клик звуци, ехолокација и апсолутни слух. *Наслеђе: часопис за књижевност, уметност и културу*, 38, 329–341.

Петровић, Милена (2018). Мултимодалне перспективе музичке педагогије – мелодијска контура као емотивна граматика у музици и језику. *Наслеђе: часопис за књижевност, уметност и културу*, 41, 283–297.

Petrović, Milena, Ačić, Gordana & Milanković, Vera (2001). Pisma: merenje muzičkih sposobnosti u pripremnom razredu. У: Vera Milanković (ur.), *Zbornik radova Trećeg pedagoškog foruma* (str. 177–186). Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.

Petrović, Milena & Milanković, Vera (2004). Prikaz najnovijih dostignuća u oblasti muzike i psihologije. У: Gordana Karan (ur.), *Zbornik VI pedagoškog foruma* (str. 77–84). Beograd: Fakultet muzičke umetnosti.

Петровић, Милена & Миланковић, Вера (2013). Синестетске метафоре севдалинке: музикалност поетске слике. У: Соња Маринковић & Санда Додик (ур.), *Зборник радова научној скупи Владо Милошевић: етномузиколог, композитор и педагог, Традиција као инспирација* (стр. 68–81). Бања Лука: Академија уметности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и уметности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Petrović, Milena, Milanković, Vera, Ačić, Gordana, Nedeljković, Mirjana, Galikowska-Gajewska, Anna, Karin Konkol, Gabriela & Kierzkowski, Michal (2018). Introducing Eurhythmics Method by Emile Jaques-Dalcroze to Pupils of Serbian Music Schools – an International Interdisciplinary Research Project. У: Милена Петровић (ур.), *Зборник радова Двадесетог Педагошког форума сценских уметноста, Музички идентитет* (стр. 44–59). Београд: Факултет музичке уметности.

Petrović, Milena & Galikowska-Gajewska, Anna (2020). Body score – a multimodal representation of two-part melodies. У: Милена Петровић (ур.), *Зборник 22. Педагошког форума сценских уметноста, Заједничко музицирање у образовању* (стр. 21–26). Београд: Факултет музичке уметности.

Пиндовић, Богдан (2022). Дијахронијски пресек развоја наставе солфеџа у Републици Србији. *Баштина*, 57, 425–433.

План и програма образовно-васпитног рада за школе за основно музичко образовање (1977). *Просветни гласник*, 8, 445–484.

План и програма наставе и учења за основно музичко образовање и васпитање (2019). *Просветни гласник*, 5, 173–363.

Поповић, Далиборка & Рашковић, Божана (2023). Национално васпитање у функцији развијања националног идентитета: допринос музичке педагогије. *Баштина*, 61, 451–464.

Popović, Milena (2003). *Značaj pevanja i poznavanja osnova vokalne tehnike u realizaciji nastave solfeđa*. Magistarski rad odbranjen na Fakultetu muzičke umetnosti u Beogradu.

Правилник о плану и програму наставе и учења уметничког образовања и васпитања за средњу музичку школу (2020). *Просветни гласник*, 8, 1–596.

Radojević, Snežana (2005). Interdisciplinarna i interfunkcionalna svojstva nastave solfedja. У: Gordana Karan (ur.), *Zbornik VII pedagoškog foruma* (str. 28–37). Београд: Факултет музичке уметности.

Radojević, Snežana (2006). *Korelacija nastave solfedja sa nastavom kontrapunkta*. Магистарски рад одбранjen на Факултету музичке уметности у Београду.

Ristić Tatjana & Drobni, Ivana, (2005a). *Modusi I – uvod u interfunkcionalnu nauku o muzici*, Београд: Zavod za udžbenike.

Ristić Tatjana & Drobni, Ivana, (2005b). *Modusi II – uvod u interfunkcionalnu nauku o muzici*, Београд: Zavod za udžbenike.

Седлар, Сандра (2004). *Питање ојравданостіи йримене нумеричкој оцењивања у музичком образовању: оцењивање – вредновање или мерење*. Магистарски рад одбрањен на Факултету музичке уметности у Београду.

Срдић, Милена (2007). Фонација – говор – певање. Водич ка развијању гласа посматран из угла физиолошких и фонетских законитости. У: Гордана Каран (ур.), *Зборник IX педагошкој форуму, Покрећ у музичким и сценским уметностима* (стр. 109–118). Београд: Факултет музичке уметности.

Srdić, Milena (2008). Abeceda ili solmizacija. Imenovanje tonova u nastavi solfedja, posmatrano kroz jezičko-fonetske zakonitosti. У: Гордана Каран (ур.), *Зборник X педагошкој форуму, Покрећ у музичким и сценским уметностима* (стр. 71–78). Београд: Факултет музичке уметности.

Срдић, Милена (2012). Настава ритма на националним основама. У: Соња Маринковић & Санда Додик (ур.), *Зборник радова научној скупштини Владо Милошевић: етномузиколој, композицијор и педагој, Традиција као инспирација* (стр. 669–677). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Музиколошко друштво Републике Српске.

Срдић, Милена (2020). Корелација предмета солфеђо и камерна музика у другом циклусу основне музичке школе. У: Милена Петровић (ур.), *Зборник 22. Педагошкој форуму сценских уметности, Заједничко музицирање у образовању* (стр. 43–53). Београд: Факултет музичке уметности.

Srdić, Milena (2023). Mogućnosti transfera ritmičkih vještina na nastavu kamerne muzike u osnovnoj muzičkoj školi. У: Jelena Martinović-Bogojević & Vedrana Marković (ur.), *Zbornik radova s Drugog međunarodnog simpozijuma iz oblasti muzičke pedagogije, Muzička pedagogija izazov, inspiracija i kreacija* (str. 241–251). Cetinje: Univerzitet Crne Gore, Muzička akademija.

Станковић, Александра (2023). Google earth као дигитални алат у настави музичке културе. У: Милена Петровић (ур.), *Зборник 25. Педагошкој форуму сценских уметности, Музика и значење* (стр. 115–122). Београд: Факултет музичке уметности.

Стефановић, Славица (2018). Чиниоци ефикасног управљања разредом у настави музике у основној школи. *Иновације у настави*, 4, 103–116.

Стојановић, Гордана (2001). *Компјаративна методологија музичке именовности и наставе њочейној читања и писања*. Докторска дисертација одбрањена на Факултету музичке уметности у Београду.

Стошић, Александра (2008). Могућности примене мултимедијалне технологије у настави музичке културе. *Иновације у настави*, 1, 88–97.

Стошић, Александра (2020). Народна песма и игра у уџбеницима музичке културе: народна мелодија у функцији музичког развоја. У: Гордана Грујић (ур.), *Владо С. Милошевић: етномузиколој, композицијор и педагој. Традиција као инспирација – Тематски зборник са*

научној скупи 2019. године (стр. 436–457). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и умјетности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Todorović, Dragana (1998). *Nastava solfeđa sa studentima odseka za etnomuzikologiju Fakulteta muzičke umetnosti u Beogradu*. U: Vera Milanković (ur.), *Zbornik radova Prvog pedagoškog foruma, Osobnosti nastave solfeđa na Fakultetu muzičke umetnosti* (стр. 43–45). Београд: Факултет музичке уметности.

Тодоровић, Драгана (2006). Фразирање – поетика извођачког покрета. У: Гордана Каран (ур.), *Зборник VIII педагошкој форуму, Покрет у музичким и сценским уметностима* (стр. 74–81). Београд: Факултет музичке уметности.

Тодоровић, Драгана (2019). Боривоје Поповић: музички педагог, писац, композитор и диригент казивања Невене Поповић и Весне Кршић Секулић. У: Соња Маринковић, Санда Додик & Драгица Панић Кашански (ур.), *Владо С. Милошевић: етномузиколог, композитор и педагог, Традиција као инспирација – Тематски зборник са научној скупи 2017. године* (стр. 183–194). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и умјетности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Тодоровић, Драгана (2020). Катедра за солфеђо и музичку педагогију Факултета музичке уметности у Београду – стожер српског високог музичко-педагошког образовања. У: Гордана Грујић (ур.), *Владо С. Милошевић: етномузиколог, композитор и педагог, Традиција као инспирација – Тематски зборник са научној скупи 2019. године* (стр. 371–387). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и умјетности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Тодоровић, Драгана (2022). *Значај делатности Боривоја Поповића у развоју српске музичке педагогике (интегративна улога педагошкој и уметничкој рад)*. Докторска дисертација одбрањена на Факултету музичке уметности у Београду.

Todorović, Dragana (2023). *Vokalne minijature Borivoja Popovića*. U: Jelena Martinović-Bogojević & Vedrana Marković (ur.), *Zbornik radova s Drugog međunarodnog simpozijuma iz oblasti muzičke pedagogije, Muzička pedagogija izazov, inspiracija i kreacija* (стр. 252–272). Цетинје: Универзитет Црне Горе, Музичка академија.

Тодоровић, Драгана & Кодела, Слободан (2015). Синергија опажања, репродукције и музичког мишљења у настави солфеђа. У: Соња Маринковић & Санда Додик (ур.), *Владо С. Милошевић: етномузиколог, композитор и педагог, Традиција као инспирација – Тематски зборник са научној скупи 2014. године* (стр. 643–648). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и умјетности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Тртовац Дедеић, Алма (2019). Кратко упутство за предавање нотног певања у основној школи Владимира Р. Ђорђевића у контексту модернизације наставе музике. У: Милена Петровић (ур.), *Зборник радова 21. Педагошкој форуму сценских уметноста, Теоријско и уметничко у педагогички сценских уметноста* (стр. 67–75). Београд: Факултет музичке уметности.

Филиповић, Милица (2013). Улога народне песме у настави солфеђа. У: Соња Маринковић & Санда Додик (ур.), *Зборник радова научној скупи Владо Милошевић: етномузиколог, композитор и педагог, Традиција као инспирација* (стр. 108–121). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и умјетности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Филиповић, Милица (2015). Примена фруле у настави солфеђа. У: Соња Маринковић & Санда Додик (ур.), *Владо С. Милошевић: етномузиколог, композитор и педагог, Традиција као инспирација – Тематски зборник са научној скупи 2014. године* (стр. 594–604). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и умјетности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Хрпка Вешковац, Ивана (2014). Примена бајке у процесу формирања елементарних музичких појмова у руској школи солфеђа. У: Милена Петровић (ур.), *Зборник радова Шеснаестог педагошког форума, Социолошки аспекти педагогике и извођачства у сценским уметностима* (стр. 61–69). Београд: Факултет музичке уметности.

Хрпка Вешковац, Ивана (2019). Музички диктати на народним основама као интегративни концепт у бугарској литератури за солфеђо. У: Соња Маринковић, Санда Додик & Драгица Панић Кашански (ур.), *Владо С. Милошевић: етномузиколог, композитор и педагог, Традиција као инспирација – Тематски зборник са научној скупи 2017. године* (стр. 195–204). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и умјетности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Хрпка Вешковац, Ивана (2022). Етносолфеђо – прилог истраживању присуства традиционалне народне песме у руској литератури за солфеђо. У: Гордана Грујић & Саша Павловић (ур.), *Владо С. Милошевић: етномузиколог, композитор и педагог, Традиција као инспирација – Тематски зборник са научној скупи 2021. године* (стр. 69–77). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и умјетности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Хрпка, Ивана & Тодоровић, Драгана (2013). Игра – интерпретативни стимуланс у композицијама за солфеђо заснованим на музичком контрасту. У: Милена Петровић (ур.), *Зборник радова Пећинаестог педагошког форума сценских уметности, Играј, играј, играј!* (стр. 7–15). Београд: Факултет музичке уметности.

Хрпка Вешковац, Ивана & Дробни, Ивана (2020). Зорислава М. Васиљевић – искуства и апликације бугарске наставе солфеђа у српској педагошкој литератури. У: Гордана Грујић (ур.), *Владо С. Милошевић: етномузиколог, композитор и педагог, Традиција као инспирација – Тематски зборник са научној скупи 2019. године* (стр. 330–343). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и умјетности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

Цветковић Црвеница, Јелена & Милетић, Александра (2019). Образовне импликације потенцијалног утицаја трансфера учења у области музичког образовања. У: Соња Маринковић, Санда Додик & Драгица Панић Кашански (ур.), *Владо С. Милошевић: етномузиколог, композитор и педагог, Традиција као инспирација – Тематски зборник са научној скупи 2017. године* (стр. 205–221). Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и умјетности Републике Српске, Музиколошко друштво Републике Српске.

SERBIAN MUSIC PEDAGOGY IN THE CONTEXT OF INTERDISCIPLINARITY – DEVELOPMENT FACTORS

Generations of music educators have exhibited remarkable versatility in establishing interdisciplinary connections within textbooks and instructional materials dedicated to sight-singing (solfeggio) and the methodology of solfeggio teaching. A comprehensive analysis of curricula across all three tiers of music education reveals a progressively pronounced influence of interdis-

ciplinarity, particularly evident in the objectives and content of the solfeggio course. The most substantial integration is achieved through pedagogical adaptations implemented at the tertiary level of music education. Drawing upon the content of doctoral dissertations, master's theses, scholarly monographs, conference proceedings, and peer-reviewed journal articles, the interdisciplinary dimensions of music pedagogy have been observed in conjunction with a broad spectrum of disciplines: history, ethnomusicology, zoomusicology, composition, counterpoint, harmony, performance studies, psychology, pedagogy, physiology, special education, linguistics, language and speech studies, neuroscience, and information and communication technologies. Upon examining the individual developmental factors, it becomes evident that the full potential of interdisciplinarity is actualized through their synergistic integration.

Keywords: Serbian music pedagogy, interdisciplinarity, development factors, curricula